

Danmarks giftigste gade

NOAH/Amager og en gruppe beboere i Holmbladsgade har undersøgt bl. a. hvor generet beboerne er af luftforureningen.

side 2

ØKOFEMINISTERNE

I dette nummer starter en ny artikelserie under overskriften "For et bedre miljø", som vil fortælle noget om de mange miljøorganisationer i Danmark.

Side 10

Den farlige maling

NOAH-bladets artikelserie om arbejdsmiljø fortsætter med en artikel om malerfagets miljøproblemer.

Side 8

Der blæser en vind...

Hvor megen energi er der i vinden over Danmark - hvilke muligheder har vindkraften i den danske energiforsyning.

Side 4

Radioaktivitet

PRIVAT

Udgiver:
NOAH
Rådhusstræde 13
1466 K
Tlf. (01) 15 60 52
Åbningstid ca. 10 - 17
mandag - fredag

Abonnement
NOAH 37-46 kr. 45.-

Meddelelse om flytning sendes til posthuset. Reklamationer over udeblivelser og uregelmæssigheder i levering meddeles posthuset, som skal ligge inde med de(t) manglende eksemplar(er)

Tidligere udkomne numre fra nr. 10 kan fås så længe oplag haves. Fra sekretariatet kan rekvireres en liste over hvilke nr. vi har og hvad de indeholder.

NOAH-bladet udkommer når der er stof til et nummer, og altså ikke på faste tidspunkter.

Dette nummer er redigeret af:
Jørgen Boldt
Bruno Ingemann
Poul Johansen
Jan Radich Nielsen
Niels Erik Norsker
Jette Ryelund

INDHOLD

Danmarks giftigste gade	2
Der blæser en vind.....	4
Tegneserien.....	6
Anmeldelser.....	7
Den farlige maling... ..	8
Økofemenisterne... ..	10
Atomræs.....	11
Fra NOAH.....	12
Sang.....	13
Styren.....	14
Vi stiller nogle krav.....	15

NU GØR BEBOERNE O DANMARKS GIFTIGST

Sådan skrev BT om en beboergruppes undersøgelse af folks mening om luftforureningen i Holmbladsgadekvarteret på Amager. Undersøgelsens nøgletal var opsigtsvækkende: 84 pct. af husstandene er meget generet af røg og lugt; 17 pct. har alvorlige luftvejslidelser.

NOAH/Amager og en gruppe beboere i Holmbladsgade foretog i januar og februar en omfattende undersøgelse af beboernes mening om luftforureningen i kvarteret omkring Holmbladsgade.

Denne del af Amager er en køn blanding af tæt boligbyggeri og store, forurenende fabrikker. Beboerne har klaget i årevis, og det især over forureningen fra en medicinalfabrik (DUMEX), en galvaniseringsanstalt (J. CHR. JENSEN) og en farve- og lakfabrik (SADOLIN & HOLMBLAD).

Intet er sket, så vi lavede et spørgeskema, der klart kunne belyse, hvor kraftigt beboerne følte sig generede, fra hvilke virksomheder luftforureningen stammede, og hvilke sygdomme beboerne havde. Vi gik rundt til husstandene i området og fik udfyldt spørgeskemaerne de steder, hvor folk var hjemme. Det gav en stor opbakning, som svarprocenten nedenfor viser. Nu kunne vi

dokumentere, at der var hold i de klager, som myndighederne kun regnede med kom fra en mindre del af områdets beboere.

Foruden et væld af udfyldte spørgeskemaer, udfyldte ca. 150 beboere nogle »registreringsskemaer«, udarbejdet efter kommunens miljøtekniske kontors anvisninger. Her skulle angives de nøjagtige tidspunkter for forureningsgenerne. Det havde kommunen tidligere efterlyst. Så nu fik de offentlige myndigheder et materiale, de ikke uden videre kunne tilbagevise.

Undersøgelsens resultat

Antal besvarelser af spørgeskemaer: 1171 (svarer til en svarprocent på 95).

Heraf:

84 pct. af husstandene er dagligt/ugentligt meget generet af røg og lugt afhængigt af vindforholdene.
12 pct. af husstandene er

sjældnere generet af røg og lugt.

2 pct. af husstandene er ikke generet af røg og lugt.

Vor formodning om, at det særligt var medicinalfabrikken DUMEX, J. CHR. JENSENS galvaniseringsanstalt, farve- og lakfabrikken SADOLIN & HOLMBLAD og blik- og papemballagefabrikken GLUD & MARSTRAND der var hovedsynderne, blev herved bekræftet, idet disse fabrikker blev navngivet i en stor del af besvarelsene.

Sygdomssymptomer

65 pct. af husstandene opgiver følgende fysiske gener:

Hovedpine opgives af 47 pct.

Hoste opgives af 33 pct.

Kvalme opgives af 28 pct. Luftvejssygdommene bronchitis og astma opgives af gennemsnitlig 17 pct. af husstandene, idet det dog skal bemærkes, at hele 10

Holmbladsgade — ofte spærres gaden af en tågebanke fra galvaniseringsanstanden.

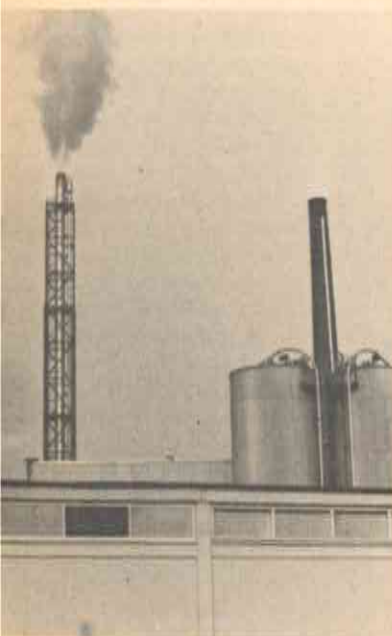

PRØR I E GADE

gader ud af de 22 undersøgte ligger på mellem 20-30 pct. tilfælde af disse sygdomme.

Vi er naturligvis godt klar over, at der er en del andre faktorer, der influerer på menneskets helbred, men bronchitis- og astmaprocenterne er dog så høje, at det ikke kan være en tilfældighed, at netop de 10 gader med de størst opgivne procenter ligger meget tæt ved de fire ovennævnte fabrikker.

Dumex's stinkende og måske meget farlige røg.

Offentliggørelse

Resultaterne af vor forureningsundersøgelse forelagde vi d. 5. april for Københavns miljøborgmester samtidigt med, at vi kontaktede lands- og lokalblade. Mediernes dækning var stort set tilfredsstillende, specielt de blade, hvor vi havde fået en personlig kontakt

med journalisterne.

Da vi startede undersøgelsen var det vort ønske, at gruppen skulle være sammensat af NOAH-medlemmer, beboere og arbejdere. Vi ville i første omgang samle beboerne for at koordinere de hidtil spredte klager i den aktuelle forureningsaktion, men også med henblik på at skærpe beboernes interesse for beboerarbejde omkring andre lokale problemer! Arbejderne på de pågældende fabrikker var et naturligt led i denne koordination, da mange af dem er beboere i kvarteret, og således er udsat for generne døgnet rundt. Deres viden om de i produktionerne anvendte stoffer ville ligeledes være nyttig for undersøgelsen.

Vor opfordring til arbejderne om deltagelse i undersøgelsen var desværre resultatløs, hvilket måske til dels skyldes deres frygt for at blive fyret. Vi fik inddraget en del beboere men ikke så mange som vi havde ønsket, hvilket ikke skyldtes mangel på interesse fra deres side, men i høj grad mangel på tid fra såvel vores som deres side!

Vi håber gennem et planlagt beboermøde at få nogle flere mennesker interesseret i beboerarbejde.

Myndighederne

Vor aktion har naturligvis også indbefattet et myndighedsræs uden lige. Vi har i henhold til Miljøbeskyttelsesloven påklaget (klaget over en afgørelse) givne påbud pga. deres utilstrækkelighed, samt påklaget flere godkendelser af projekterede udvidelser af fabrikker i det undersøgte område. Godkendelserne er påklaget til Miljøstyrelsen under henvisning til, at luftkvaliteten i om-

Syredampene siver ud fra J. Chr. Jensens galvaniseringsanstalt.

rådet i forvejen (såkaldt baggrundsforurening) er utiladeligt meget belastet af forurening fra de eksisterende virksomheder.

De kommunale myndigheders påbud til to af de »implicerede« fabrikker, om inden for en nærmere fastsat tidsfrist, »at træffe sådanne foranstaltninger, at luftulemper afhjælpes« er påklaget fordi man fra de lokale myndigheders side accepterer løsninger efter de forhøjede skorstenes princip som tilstrækkeligt effektive på trods af, at de centrale myndigheder (Miljøstyrelsen) udtaler, at »den største koncentration af et forurenende stof, der udsendes gennem en skorsten, kan forekomme i en afstand af 10-20 gange skorstenens højde.« (Miljøstyrelsens vejledning nr. 2/1974).

Miljøstyrelsen har i øjeblikket samtlige ovennævnte klager under behandling.

Myndighederne har i det mindste i deres handlen indtil nu bevist, at vore klager har haft en effekt — idet de har virket fremmende for bestræbelserne på at bringe forureningen ned — efter i første omgang at have nægtet, at der overhovedet var et forureningsproblem i det undersøgte område.

Nu anvendes det argument, at vore klager over afgørelserne blot forhaler forbedringerne, idet disse appeller får til følge, at der går år inden de forureningsdæmpende foranstaltninger kan etableres. Her til er der naturligvis kun at tilføje, som ovenfor, at der er divergerende opfattelser om,

hvilke løsninger man vil acceptere som tilstrækkelige.

Og her er vi ved sagens kerne, idet det er op til de lokale politikere at foretage en bedømmelse af omfanget og arten af foranstaltninger til imødegåelse af forurening under hensyn til på den ene side forureningens virkning på de ydre omgivelser og på den anden side den samfundsmæssige nytte af virksomheden. Det kan da også bemærkes, at denne Miljølovens anvisning på afvejning ud fra samfundsmæssige hensyn er indføjet på initiativ af erhvervsorganisationerne. Ved en prioritering af disse forskellige interesser ud fra økonomiske overvejelser har virksomhederne urimelige pressionsmuligheder. Vi har eksempler på, at flere virksomheder truer med at søge statslige udflytningsmidler og sådanne beskæftigelsesmæssige argumenter er effektive og da især nu i den aktuelle beskæftigelsesituation.

Vi kan konkludere, at vore relationer til myndighederne i hvert fald har fået os til at indse betydningen af, at de kommunale myndigheder, til trods for Miljøbeskyttelseslovens grundlæggende princip om at forurenere betaler, vedgår sig deres ansvar — og handler derefter, således at man foretager en balanceret AFVEJNING. Dette synes endnu ikke at være tilfældet. Det er urimeligt, at de forurenende virksomheder kan skaffe sig udsættelser år efter år og udnytte alle instanser for at spare penge.

NOAH / AMAGER

Der blæser en vind over Danmark

Hvor megen energi er der i vinden over Danmark? Hvordan er vindens tilgængelighed? Hvordan er de driftøkonomiske og de samfundsøkonomiske forhold ved vindkraft sammenlignet med forholdene ved andre energiforsyningsmuligheder? Det er nogle af de spørgsmål, der i det følgende søges besvaret for at nå frem til en vurdering af vindkraftens muligheder i den danske energiforsyning.

I omkring halvdelen til tre fjerdedel af årets timer blæser det herhjemme nok til, at vindens effekt kan drive propellen på en større elproducerende vindmølle rundt, så der produceres elektricitet, men kun i nogle få procent af denne tid blæser det så meget, at møllens maksimalt mulige produktion opnås.

En vindmøllens energiproduktion vil derfor variere kraftigt over året og være 0 en ikke uvæsentlig del af tiden. Energitilførslen over en længere periode som en måned eller et år er imidlertid mere stabil, men selv for årsenergi-produktionen kan der forekomme udsving på op til 30-40 pct. Skulle et produktionssystem — f.eks. el-systemet — baseres næsten udelukkende på vindkraft, ville det således kræve en meget omfattende og langvarig energilagring samt eventuelt også en overdimensionering af møllernes produktionskapacitet (af hensyn til de vindsvage år).

Af figur 1 ses, at såvel terrænen som højden over terrænen har stor indflydelse på vindens årsenergi-indhold. Årsenergien i 25 meters højde er ca. det dobbelte af energien ved gode indlandsplaceringer og ca. det firedobbelte af årsenergien ved mere ujævnt indland som f.eks. småbyer, og går man fra 25 meters til ca. 130 meters højde, fordobles vindens årsenergi ved en god kystplacering.

Nu er det ikke muligt at udnytte al vindens energi. Teoretisk kan man højst udnytte 59 pct. af vindenergien, men i praksis, og når der også tages hensyn til økonomien, kommer man næppe meget over 30 pct. Med en meget rundt tal svarer

det til en årsproduktion på 1000 kWh pr. m² propelareal.

Da vindmøller forbruger vindens bevægelsesenergi og dermed bremser vinden op, kan møllerne komme til at »skygge« for hinanden. Skal man undgå alvorlige »skyggevirkninger« i en gruppe møller, må anlæggene stå i en vis afstand fra hinanden, antagelig mellem 8-10 og 30 propeldiametres afstand. Spredes møllerne over hele det danske landareal, skulle de således kunne producere et sted mellem en fjerdedel og fire gange vort nuværende årlige energiforbrug. Der er altså vindkraft nok til de anvendelser, der kan blive aktuelle de første mange år.

Elproduktion

Forbindes vindmøller til elnettet, kan de producere ind på dette og derved spare noget brændsel på de almindelige kraftværker.

Betragtet på denne måde skal vindmøllerne betales gennem de brændselsbesparelser, der opnås på elværkerne. I starten vil man kunne skruer ned for produktionen fra de mindst økonomiske kraftværker — herved opnås de marginale brændselsbesparelser — men efterhånden som der bygges flere møller, kan det blive nødvendigt at skruer ned for produktionen også fra mere økonomiske elværker, ligesom der kan påløbe udgifter til periodevis stop af nogle værker, simpelthen for at give »plads« til vindelekticiteten i elsystemet.

I dag er prisen på vindkraftelektricitet kun under helt specielle omstændigheder (fyr, småøer mm.) på niveau med prisen på anden elektricitet,

men man håber gennem et internationalt forsknings- og udviklingsarbejde at kunne udvikle vindmøller, hvis produktionspris — alt taget i betragtning — er rimelig i forhold til de marginale brændselsbesparelser, der kan opnås. Herved vil vindmøllerne kunne udbygges til at dække nogle få procent af vort elforbrug. Vil man dække en større del af elforbruget, kan dette naturligvis gøres, men da besparelserne bliver mindre, vil det stille ekstra store krav til økonomien.

Kombineres vindmøllerne med elenergilagring, vil man kunne opnå samme forsyningssikkerhed som ved andre kraftværker og vil da kunne undvære et eller flere af disse. Allerede af tekniske grunde ligger sådanne lagringsmuligheder imidlertid et godt stykke fremme i tiden og hertil kommer, at ellagring specielt ved vindkraftsystemer vil stille ekstra store krav til lagringsmediernes økonomi, idet det ikke blot bliver nødvendigt at lagre fra time til time, men også og især over betydeligt større tidsrum (uger, måneder og eventuelt også år).

Anden udnyttelse

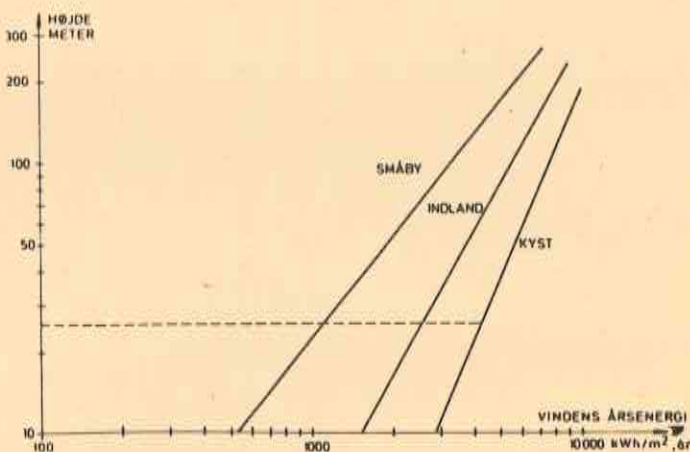
Udover anvendelsen til elproduktion kan der blive tale om at udnytte vindkraften til direkte opvarmning, til opvarmning via fjernvarme, til elproduktion på småøer (Anholt, Christiansø og nogle mindre øer samt fyr o.lign.) og til oppumpning af vand mv., men kun den førstnævnte mulighed synes at kunne få en vis betydning for energiforsyningen i dette århundrede.

Der tales for tiden meget om vindmøller. For at få et billede af, hvor realistisk vindenergien er, har NOAH spurgt to sagkyndige: Hvilken betydning kan vindenergien få for den danske energiforsyning?

I dette nummer svarer Mogens Johansson, Danske Elværkers Forenings Udredningsafdeling (DEFU). Det andet bidrag, som bringes i næste nummer, er skrevet af Bent Sørensen, Niels Bohr Institutet. Begge forfattere er medlemmer i Vindenergiudvalget under Akademiet for de tekniske Videnskaber (ATV). De har her været med til at udarbejde de to rapporter: »Vindkraft« (1975, pris 10 kr.) og »Vindkraft 2« (1976, pris 20 kr.). Rapporterne kan rekvireres hos: ATV, Lundtoftevej 266, 2800 Lyngby.

Til opvarmning af enkeltliggende huse kan vindkraften komme på tale på landet — og især da i kystområder — hvor vindforholdene er gunstige og pladsen muliggør, at de nødvendige hensyn til støj- og sikkerhedsproblemer tages. Omfanget af vindkraftopvarmning afhænger ud over af vindforholdene også af de økonomiske forhold ved alternative opvarmningsformer som olie, sol, halmfyr mv. ATV-rapporten »Vindkraft« nævner et omfang på eksempelvis 20.000 boliger, og dette tal kan sikkert betragtes som en øvre grænse, gældende i hvert fald en række år frem i tiden.

Nu vil det næppe være fordelagtigt at dække hele boligens opvarmningsbehov med

Figur 1: Eksempler på årsenergiens afhængighed af højde og lokalitet (terrænen).

vindkraft. Dels ville det kræve et betydeligt energilager, da vindforholdene jo ikke er stabile, og desuden ville det forudsætte en overdimensionering af vindmøllen, idet denne måtte kunne klare vinterens store varmekonsum og således ikke ville blive fuldt udnyttet den øvrige del af året. Det vil antagelig være rimeligt at forsyne boligen med en vindmølle, der kan dække rundt regnet halvdelen af varmebehovet, plus et varmelager svarende til varmekonsumet i 5-10 gennemsnitsdøgn, idet det meste af møllens produktion da kan udnyttes. (For de fleste boliger svarer det til en vindmølle med en propeldiameter på 6-10 meter og et varmtvandslager på 5-30 m³ vand). Under denne forudsætning vil vindmøller ved de tidligere nævnte 20.000 boliger kunne spare op til 1-2 pct. af gasolieforbruget til boligopvarmning.

Samfundsmæssige aspekter

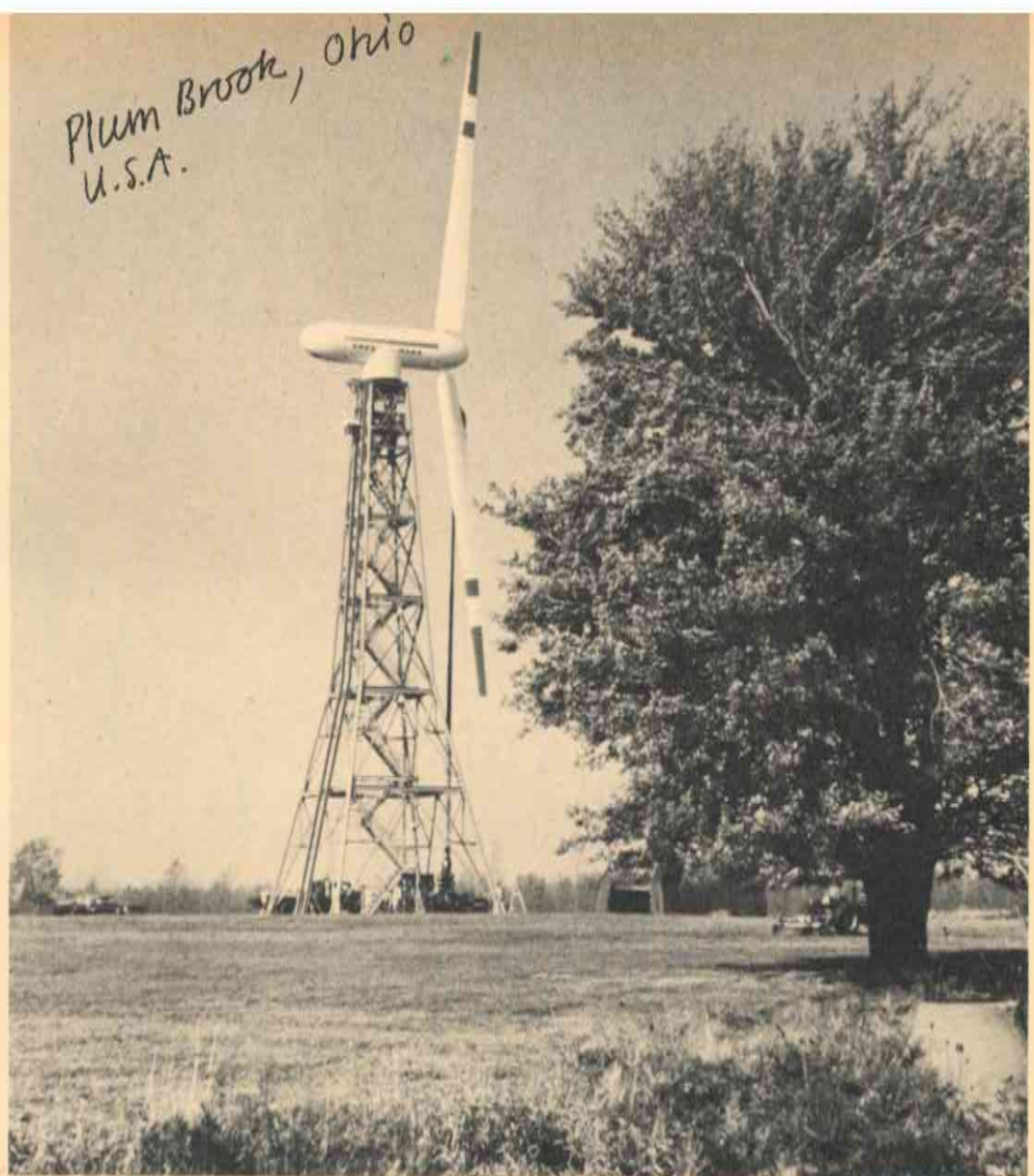
Selv om driftsøkonomien ved vindkraftanlæg eventuelt skulle ligge lidt over driftsøkonomien ved andre energianlæg, kan en vindkraftudnyttelse dog have interesse, idet forhold som investeringer, valuta, beskæftigelse, energif-hængighed, energiøkonomi og miljø i hovedsagen er til gunst for vindkraften.

Vindkraftanlæg er meget kapitalintensive i forhold til de produktionsanlæg, elforsyningen ellers udbygges med. Men hensynet til betalingsbalance, beskæftigelse, mindsket energif-hængighed samt energiøkonomi kan tilskynde til en vindkraftudnyttelse.

Men hensyn til miljøet består vindkraftens fordele i en begrænsning af de uønskede virkninger fra kraftværksfyrringen, mens ulemperne anderledes forhold som synsindtryk, arealforbrug, støj og person-sikkerhed mv. Men en række af disse ulemper kan nok først bedømmes ordentligt, når der er bygget nogle moderne forsøgsanlæg, hvor forholdene kan vurderes i praksis.

Tidsplan

Som nævnt er en vindkraftudnyttelse i dag kun rentabel i helt specielle tilfælde, men forhåbningerne knytter sig til resultaterne af det forsknings- og udviklingsarbejde, som er i gang visse steder i udlandet og som forhåbentlig også snart kommer i gang herhjemme.

Verdens største vindmølle. Tårnet er 30 meter højt og vingerne 37 meter i diameter. Den kan levere 100 kW, svarende til 100 familiers elforbrug. Den er dog først og fremmest et prøveanlæg, hvor komponenterne skal kunne udskiftes med forskellige andre komponenter for forsøg.

På initiativ af ATV er der allerede udarbejdet et forslag til dansk forsknings- og udviklingsprogram, hvor man om 5-6 år skulle kunne igangsætte en prototype på en elproducerende vindmølle. Efter indsamling af driftserfaringer fra og videreudvikling af møllerne skulle en egentlig udbygning kunne påbegyndes nogle få år senere. Hvor hurtigt udbygningen derefter kan gennemføres er svært at sige, men 5-10 år senere — altså i 1990'erne — vil man sikkert kunne have udbygget svarende til nogle få procent af elenergien, forudsat driftsøkonomien ellers er rimelig.

Disse tidsangivelser refererer ikke til varmereproducerende møller, som muligvis kan udvikles lidt hurtigere. Problemerne her er i hvert fald noget mindre takket være disse anlægs mindre dimensioner.

Hvornår vil vindkraften kunne bruges

På kort sigt — før 1985 — synes vindkraften kun at ville finde anvendelse på specielle områder som vandoppumpning og elproduktion til fyr, dvs. på områder, der dækker mindre end en promille af vort energiforbrug.

På halvlængtsigt — fra 1985 og århundredet ud — kan vindkraften komme ind som en hjælpeenergikilde, der dækker måske nogle procent af elforbruget og tilsvarende af opvarmningen eller totalt et par procent af det danske energiforbrug.

Vindkraftens muligheder på langt sigt — efter år 2000 — kan man næppe sige ret meget om i dag, idet disse muligheder helt afhænger af udviklingen i de kommende årtier og herunder specielt af den tekno-

logiske udvikling inden for vindkraftsystemer og energilagringsystemer.

Mogens Johansson

Litteratur

M. Johansson: »Udnyttelsen af vindkraften til elektricitetsproduktion«. DEFU, TR 152. 20.9.1974.

»Vindkraft«. Oversigtsrapport samt bilagssamling fra Vindenergiudvalget under ATV (Akademiet for de Tekniske Videnskaber). Maj 1975.

Vindkraft 2. Forslag til handlingsprogram. Vindenergiudvalget under ATV. Januar 1976.

Bengt Södergård: »Vindkraftbogen«. Teknisk forlag, 1976.

Mogens Johansson: »Vindkraft«. World Energy Conference' danske lokalkomité. 1976.

Gode skole hæfter

I Gjellerups skolehæfteserie »Samtid« (8.-10. skoleår) er der netop udkommet 3 fremragende hæfter vedrørende miljøspørgsmål:

Knud Vilby: »Udvikling — underudvikling«. Giver en forståelse for sammenhængen mellem u-landenes fattigdom og rigdommen i i-landene. Endvidere gives der en orientering om forskellige opfattelser af årsager og historisk baggrund for de problemer, som u-landene i dag står overfor.

Chr. E. Jørgensen & H. Schroll: »Miljø, forurening og samfund«. Behandler vigtige økologiske spørgsmål som f.eks. forholdet mellem råstofmangel, forurening og mulighederne for genanvendelse. Hæftet søger endvidere at give eleverne forståelse for, at miljøspørgsmålet har såvel teknologiske, økonomiske som sociale og politiske sider. En speciel styrke ved hæftet er, at det tager udgangspunkt i en konkret sag (forureningen i Fåborg).

O. Danielsen, L. Kastoft & N. T. Nielsen: »Energi i samfundet — olie og atomkraft«. Forklarer hvad energi er, og hvilken rolle energi spiller i samfundet såvel kollektivt som for den enkelte. Der lægges vægt på at vise de forskellige teknologiske, sociale og politiske konsekvenser af valget mellem forskellige energikilder.

Alle tre hæfter indeholder oplæg til diskussion efter hvert kapitel samt arbejdsopgaver.

Hæfterne kan med stort udbytte læses af andre end skoleelever.

Vhroooooommmmm..

Udsættes du for 85 dB otte timer dagligt, kan du ødelægge din hørelse for livet. Er støjen 90 dB, kan du tale den to timer dagligt. 100 dB vil ødelægge din hørelse efter kun femten minutter.

Målinger i Københavns gader, når ofte op på 70-100 dB. Lydniveauet i byområder er steget med 1 dB om året siden 1945.

Målinger fra 1969:
Blågårdsgade - Nørrebrogade: 90 dB
Strandgade - Torvegade: 97 dB
Kompagnistræde - Rådhusstræde: 102 dB

Støj betyder stress. Musklerne spændes, blodets sukkerindhold bliver større, organismen kommer i forsvarsposition, de små blodkar trækker sig sammen, hjertet belastes.....

40-50 dB betyder, at din søvn forstyrres. Sovepiller ødelægger din drømmeaktivitet, som betyder en hel del for din psykiske ligevægt næste dag. Mennesker, der bor i storbyer, spiser mange gange flere sovepiller, end de, der bor langt væk fra bilerne. Hvor bor du forresten?

Ovenstående er én side fra bogen »Det kunne være skönt«. 120 sider billeder og tekst om trafik og bilens ødelæggende indflydelse.

Bogen kan rekvireres ved at indsende kr. 10,- på giro 5 56 00 39, NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 K.

Husk at mærke talonen til modtager: »Trafikbog«.

Den farlige maling

NOAH-bladets artikelserie om arbejdsmiljø fortsætter i dette nummer med en artikel om malerfagets arbejdsmiljøproblemer. Maler og sikkerhedsrepræsentant Benny Christensen trækker her baggrunden op for fremkomsten af fagkritiske rapporter inden for malerfaget. Han omtaler indholdet af rapporterne og peger på disses betydning i kampen for et bedre arbejdsmiljø.

Den tekniske og industrielle udvikling har i første række været i kapitalens interesse for at få den maksimale profit og dermed øge konkurrenceevnen over for konkurrerende kapitalinteresser i ind- og udlandet. Dette har givet sig udslag i et ringere arbejdsmiljø, så som højere arbejdstempo, mere specialiseret og ensformigt arbejde, tidsstudier, rationalisering, skifteholdsarbejde, akkord, indførelse af uafprøvede arbejdsprocesser, nye materialer og kemikalier.

Disse forhold rammer arbejderklassen i form af stress, arbejdsulykker, arbejdssygdomme og forurening af vore omgivelser.

Som et led i den tekniske udvikling er der udviklet et utal af nye stoffer og materialer, der gavner industrien og kapitalinteresserne.

Ingen ved om disse stoffer er farlige for arbejderne, før de er kommet på markedet. Vi opdager det først, når vi mærker en lang række symptomer som svien i øjne, svimmelhed, træthed, hovedpine, kvalme osv. Langtidsvirkninger som kræft, ændringer af arveanlæg, lever- og nyreskader, nedbrydning af hjernevæv og nervesygdomme, rammer os først mange år efter stoffernes fremkomst.

I 60'erne blev arbejderne opmærksomme på denne udvikling — inden for malerfaget især pga. alkydmalingens enorme udbredelse. Alkydmalingen blev sprøjtet på vægge og lofter i det nye elementbyggeri — vedhæftningen var god og i vedligeholdelsessektoren kunne alkyden erstatte limfarven og kridten på lofter — og den kunne påføres ubehandlede flader. Alt dette medvirkede til alkydmalingens udbredelse, og flere og flere blev ramt af gener i forbindelse

med arbejdet med alkydmaling.

En undersøgelse sættes i gang

Efter henvendelse fra enkelte medlemmer og tillidsmænd blev disse forhold drøftet på tillidsmandsmøder, generalforsamlinger og i værkstedsklubberne. Derfor nedsatte fagforeningsbestyrelserne sikkerhedsudvalg først i Århus og København og siden i andre lokale fagforeningsafdelinger i hele landet. I København blev kampen for bedre sikkerhed og sundhedsforhold på arbejdspladserne prioriteret højest. Resultatet blev, at 2 malersvende fra sikkerhedsudvalget i København fik til opgave at lave en undersøgelse af sundhedsfaren inden for malerfaget. Denne undersøgelse blev inspireret af de 20 interviews fra Århus-malerrapport. Denne rapport var fra borgerligt hold blevet stærkt kritiseret, idet man hævdede, at man inden for ethvert fag kunne udvælge 20 alvorligt syge arbejdere. Da vi som malere genkendte de symptomer, som de 20 interviewede Århusmalere havde, mente vi der var brug for en mere dybtgående undersøgelse af, hvor udbredt disse gener egentlig var inden for vort fag. I samarbejde med medicinstuderende, kemiingeniørstuderende og kultursociologistuderende blev »Malerrapport København 1972« til i løbet af et års tid. Det drejer sig om spørgeskemaundersøgelser omfattende ialt 511 malere fordelt på 7 værksteder i København. Svarprocenten var 70. Resultatet var, at gener som svien i øjnene, unaturlig træthed, hovedpine, beruselse, svimmelhed og kvalme fandtes hos ca. halvdelen af alle de udsurgte malersvende. Af

denne grund havde hver 5. maler tænkt på at forlade faget af sundhedsmæssige årsager. Rapporten blev udsendt til samtlige malersvende i Københavns afdelingen.

Malerrapportens virkning

Hvilke forbedringer er der så indført for malersvende på det sikkerheds- og sundhedsmæssige område efter malerrapportens udgivelse?

Allerede ved rapportens fremkomst besluttede Malernes fagforening, bl.a. på grund lag af rapportens afsløringer, at etablere en sikkerhedspatrolje. Patruljens opgave skulle være ved uanmeldte arbejdspladsbesøg at kontrollere de sikkerheds- og sundhedsmæssige forhold for malerne. På grund af denne kontrol er arbejdsgiverne blevet presset til i større udstrækning at overholde arbejderbeskyttelsesloven og benytte vandbaserede malinger istedet for alkydmaling.

Da rapporten udkom i 1972, havde ingen af de 52 større malerværksteder i København sikkerhedsrepræsentanter. I 1974 havde 20 af værkstederne sikkerhedsrepræsentant, i dag har næsten alle.

I 1974 udgav direktoratet for arbejdstilsynet »Publikation nr. 46. Internt Sikkerhedsarbejde Ved Bygge- og Anlægsarbejde«. Den 1. oktober 1974 trådte disse nye regler i kraft. Herved fik vi mulighed for at etablere tværfaglige sikkerhedsgrupper, så snart der var 5 arbejdere og derover. Samtidig blev sikkerhedsrepræsentanterne beskyttet på lige fod med tillidsmændene. Dette gav bedre mulighed for aktioner på det sikkerhedsmæssige område på arbejdspladserne. På flere større arbejdspladser krævede malernes sikkerhedsrepræsentanter udskiftning af de sundhedsfarlige malinger (alkydmaling) med vandbaserede malerprodukter. Et krav, der blev støt-

NØDRÅB!!! HJÆLP OS!!!!

Til miljølejren mangler vi nogle mennesker til at tage sig af en blandet børnegruppe de ca. 2 timer de voksne deltager i emnegrupperne + nogle timer hver eftermiddag (fra frokost til kl. ca. 16.00) i samarbejde med forældre og planlæggere. Bemærk: som børneaktivør betaler du kun 70 kr. til kost om ugen.

Tilmeld dig på sekretariatet, adr. NOAH, Rådhusstræde 13.1, 1466 K.

AKTION

tet af sikkerhedsrepræsentanter fra andre fag.

Publikation 41

Med udgangspunkt i maler-rapportens undersøgelse blussede kritikken af arbejdstilsynets publikation nr. 21 om sikkerhedsforanstaltninger inden for malerfaget op på ny.

Resultatet blev Publikation nr. 41, hvis krav om mærkning af malerprodukter trådte i kraft november 1973, for farve- og lakfabrikanterne dog først pr. 1. februar 1974. Hvilket for os sikkerhedsrepræsentanter — og iøvrigt også malmestrene — skabte forvirring.

I de godt 2 år publikation 41 har været fremme, er kritikken af publikationen taget gradvist til. Der er kommet kritik fra arbejdspladserne, hvorpå der er rapporteret flere tilfælde af forgiftninger til trods for, at publikation 41 har været overholdt til punkt og prikke.

Jeg har således selv oplevet at blive syg til trods for, at jeg og kollegaerne bar kulfiltermaske i 3 timer i overensstemmelse med publikation 41. Herefter krævede vi at arbejdsgiveren anvendte en anden maling end den giftige »Resistens 68«. Da produktet ifølge publikation 41 var mærket korrekt henviste malmestrene os til farvefirmaet, som i første omgang nægtede at anvise et andet produkt, publikation 41 var jo opfyldt. Herefter meddelte vi firmaet, at vi ikke ville benytte den giftige maling. Resultatet af denne aktion blev, at farvefirmaet følte sig presset til at udvikle et nyt produkt, som var vandbaseret, og som kunne anvendes uden gener og uden brug af beskyttelsesmaske. Dette er blot ét eksempel blandt flere på, at aktioner stadig er en nødvendighed — til trods for fine love og forordninger for at sikre sundheden på arbejdspladsen.

Fagforeningens kritik af publikation 41

Malerne fagforening i København har udfærdiget en samlet kritik af publikation 41, da

denne publikation nu skal til genforhandling.

Her kritiseres først grundlaget for publikationen — nemlig de hygiejniske grænseværdier. Miljøkonsulent i SID, Magnus Demnitz oplyste ved et offentligt møde i Aktionsgruppen Arbejder-Akademikere, at kun omkring 600 af 42.000 stoffer i USA har en grænseværdi, men at i hvert fald 1.600 af dem er kræftfremkaldende. Af de ca. 3000 nye stoffer, som årligt kommer til, får kun ca. 25 fastsat en grænseværdi. I modsætning hertil — oplyste Magnus Demnitz — står forholdene i Sovjetunionen, hvor intet stof må markedsføres, før det har en grænseværdi — og vel at mærke før det Sovjetiske LO har godkendt denne grænseværdi. Også selve grænseværdien fastlægges på et vidt forskelligt grundlag i USA og USSR. I USA lægges hovedvægten på de akutte virkninger af stofferne, mens langtidsvirkningerne kun i få tilfælde er undersøgt. I USSR er det forskning omkring stoffernes langtidsvirkning, som danner grundlaget for fastlæggelse af grænseværdierne. Disse grænseværdier er med få undtagelser mange gange — ofte 50 gange — lavere end de tilsvarende amerikanske og danske.

Vi kritiserer også de beskyttelsesforanstaltninger, som anbefales i publikation 41, herunder kulfiltermasker, hvor vi bl.a. har brugt de nyeste forskningsresultater på dette område. En dansk civilingeniør, Erik Balieu, har påpeget,

hvor stor betydning det har, at masken slutter helt tæt. Han skriver, at selvom der findes masker af forskellig størrelse, findes der en mindre gruppe, som på grund af deres ansigtsform »aldrig kan opnå en tilstrækkelig god tilpasning af en beskyttelsesmaske, denne gruppe bør derfor aldrig benytte en sådan.« Balieu nævner også, at skæg eller briller øger lækagerne, og dermed nedsætter maskens effektivitet. Vi står i vores kritik af publikation 41 fast på, at det er en pjecce, som bygger på et yderst skrøbeligt grundlag, og som derfor ikke kommer giftfaren i malerfaget til livs — men derimod tilslører denne fare. Dette skyldes ikke mindst, at mærkning og kontrol af malerprodukterne udelukkende er overladt til farvelak-industrien — hvilket naturligvis er helt uacceptabelt for os og vore organisationer.

Den nye lov

Den nye arbejdsmiljølov som skal træde i kraft i 1977 ændrer ikke på dette forhold. Der skal en uvildig forhåndskontrol til for at forhindre nye stoffer i at blive indført, før de er undersøgt. Men vores krav om denne forhåndskontrol afvises i lovforslaget med ordene »at der ikke er fundet grundlag for at give hjemmel til at kræve forhåndsgodkendelse af nye stoffer og materialer« (side 27 i lovforslaget).

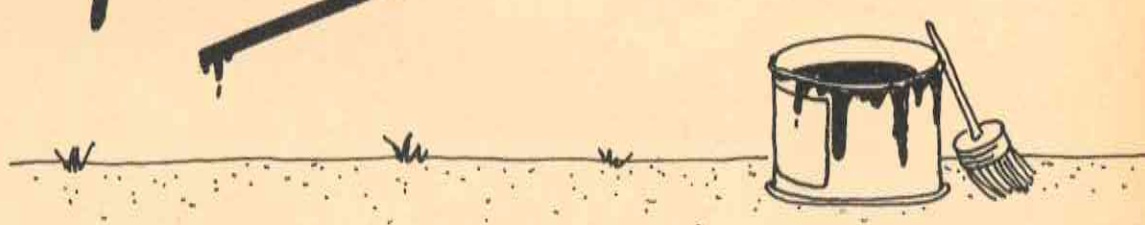
Bedriftssundhedstjeneste

Aktionsgruppen Arbejder-Akademiker, som er udsprunget af samarbejdet

mellem de forskellige arbejderakademikergrupper, som lavede alle de fagkritiske rapporter, er igang med en samlet kritik af arbejdsmiljøloven. Vi har i Aktionsgruppen lige lagt sidste hånd på en kritik af den nye betænkning »om en dansk bedriftssundhedstjeneste«. I kritikken peger vi på, at personalet i Bedriftssundhedstjenesten aldrig kan blive vores tillidsfolk på det sundhedsmæssige område, så længe læge, sygeplejerske og ergoterapeuter inden for Bedriftssundhedstjenesten stadig ansættes og afskediges af arbejdsgiverne — også selv om dette sker efter indstilling fra sikkerhedsorganisationerne. Vi skriver i vores konklusion i pjecen: »Bedriftssundhedstjeneste — for hvem?«:

»Arbejderne kan få gavn af en bedriftssundhedstjeneste, hvis den bruges til:

1. At påpege farlige arbejdstoffer og arbejdsprocesser, f.eks. ved målinger af arbejdsmiljøet. Det kræver også at bedriftssundhedstjenesten får information om fabriks-hemmeligheder.
2. At få ændret en sundhedsfarlig produktion.
3. At forlange stramning af gældende normer for sundhedsskadelige stoffer og maskiner.
4. At forlange begrænsning af anvendte kemiske stoffer og indførsel af forhåndsgodkendelse, såvel af kemiske stoffer som af maskiner.
5. At forlange arbejdstempoet nedsat.
6. At forlange skifteholdsar-

bejde begrænset til kun det, som er socialt og teknisk strengt nødvendigt.

Arbejderne kan få forværret deres situation, hvis Bedrifts-sundhedstjenesten bruges til:

1. At tilsløre problemerne på arbejdspladserne, f.eks. ved at tekniske målinger af arbejdsmiljøet undlades, fordi man i stedet laver en helbredsundersøgelse.
2. At undlade at gribe ind over for farlige processer, fordi »man har en læge«.
3. At undlade at tilkalde Ar-

bejdstilsynet ved problemer, fordi »man har en læge«.

4. At sortere arbejdere med helbreds-skader fra, således at disse arbejdere ikke kan få arbejde igen.«

Kampen for et bedre arbejdsmiljø

De fagkritiske rapporter har haft stor betydning for kampen for et sundere arbejdsmiljø, fordi de på arbejdspladsernes præmisser har analyseret arbejdssituationen og skaffet

hårdtslående argumenter over for arbejdsgiverne — argumenter til støtte for de krav vi fortsat har til arbejdsmiljøet.

De velmenende kampagner for personlige beskyttelsesmidler og alle lovene og forordningerne lægger oftest ansvaret over på os — på den enkelte arbejder og løser ikke de kollektive sikkerheds- og sundhedsproblemer. Vat i ørerne kan ikke erstatte støjdæmpende maskiner — trykluftsmasker kan ikke erstatte ugiftige malinger — sovepiller til skifteholdsarbejdere kan ik-

ke erstatte en naturlig døgnrytme. Der er stadig brug for aktioner, evt. arbejdsnedlæggelser på vore arbejdspladser, hvis vi vil nå videre mod en sund og sikker arbejdsplads.

Benny Christensen

Malerrapport København 1972 udgivet af Malernes-Fagforening, Lygten 10, 2400 København NV, tlf. (01) ÆG 81 11. Hvorfra rapporten kan købes. Pris kr. 5,-.

for et bedre miljø

1

Økofeministerne

Omkring årsskiftet 1974-75 dukkede en ny organisation op inden for miljøbevægelsen. Organisationen, som består af lutter kvinder, kalder sig: Øko-feministerne. Ordet er sammensat af »økologi« og »feminisme«. Økologi er læren om naturens struktur og funktion, og om samspillet mellem de levende organismer (herunder menneskene) og deres miljø.

Økologien fortæller os blandt andet om, hvordan naturen bedst muligt sikrer sin egen overlevelse ved hele tiden at være i balance — i modsætning til de menneskelige vækstsamfund. Det er altså det samme, som NOAH beskæftiger sig med, og vi syntes da, at det kunne være interessant at lære øko-feministerne nærmere at kende. Vi har derfor snakket med Anne og Ulla.

— Hvad arbejder I med hos øko-feministerne?

»Vi startede med at ville finde frem til, hvad der er de ægte behov inden for mad, tøj og bolig. De fleste mennesker er meget afhængige af hele tiden at skulle skaffe penge til det ene eller andet påduttede behov. F.eks. er det almindeligt at bruge en trediedel af sin løn til bilen. I stedet kunne vi spare meget arbejde, og samtidig ville vi være mere økologisk bevidste, ved at nedsætte vores forbrug.«

— Hvad mener I med »ægte behov«?

»Ja, behov er jo et subjektivt begreb, og man kan derfor ikke opstille en liste, der siger, at de og de produkter har vi et

ægte behov for, mens resten er unødvendige og måske påduttede os af industrien — tit til skade for naturen og os selv. Men vi kan alligevel pege på en masse produkter, der burde afskaffes og på en masse forhold, der ville forbedre f.eks. maden. Det meste dåsemad er jo temmelig værdiløst; hvis ikke giftigt. Maden burde ikke være så forarbejdet, fordi der mistes nogle værdifulde ting, hver gang den bliver forarbejdet, og kornet og grøntsagerne burde være dyrket biologisk.«

— Der er vel store befolkningsgrupper, som f.eks. udearbejdende enlige mødre, som ikke har overskud til ret meget andet end at opvarme færdiglavet mad, eller som på

anden måde ikke har kræfter til at sætte sig ind i hvordan man får en sund kost?

»Ja, det er et meget stort problem, som vi ikke ved hvordan skal løses i samfundet, som det fungerer i øjeblikket. Vi har dog visse ideer om, at det ikke behøver at tage længere tid at lave sund mad. Men det er helt klart, at f.eks. enlige har dårligere overlevelsesmuligheder end andre.«

— Forsøger I selv at leve mere økologisk bevidst?

»Vi mener, at det er meget vigtigt, at vi med os selv som eksempler viser andre, hvordan man kan leve sundere og samtidig medvirke til at mindske miljødelæggelsen.«

— Hvor langt tror I man kan nå ved at påvirke andre med sit eget »gode eksempel«?

»Det er fantastisk vigtigt at have rygdækning for det man siger og hele tiden fortælle om sine egne erfaringer. Det er i hvert fald nødvendigt for at overbevise en stor del af kvinderne.«

— Men er det nok?

»Nej, det er ikke nok til at ændre samfundet, men det er et vigtigt sted at starte. Kampen mod miljødelæggelsen skal foregå samtidigt på det personlige plan og på det politiske plan. Men det er jo traditionelt de nære problemer, der

I dette nummer starter vi en ny serie af småartikler under den fælles overskrift »For et bedre miljø«. Der er efterhånden opstået en lang række miljø-organisationer; især inden for det sidste årti. Ifølge en EF-undersøgelse er der alene i Danmark 128 ikke-statslige miljøorganisationer. Hvad laver de 127 andre organisationer? Og hvad laver NOAH-grupperne? Det vil vi prøve at finde ud af ved at tage rundt og snakke med nogle af organisationerne. Vi lægger ud med et besøg hos en af de nyeste: Øko-feministerne.

optager de fleste kvinder mest, og det er derfor først og fremmest der, at vi tager fat. Og det kan så blive et startgrundlag til en større forståelse af hele den globale sammenhæng.

En af grundene til, at vi råber højt, er netop at få fat i nogle af alle de kvinder, der normalt ikke beskæftiger sig med politik. Det er jo ikke nogen hemmelighed, at der i praktisk taget alle organisationer er et meget skævt forhold mellem aktive mænd og kvinder. Det er denne skævhed, vi prøver at rette op.«

— Hvorfor arbejder I ikke inden for kvindebevægelsen eller NOAH?

»Vi føler os vel egentlig som produkter af begge bevægelser, og der er sådan set ikke noget modsætningsforhold. Vi

henvender os til kvinder i miljøspørgsmål, og vi tror vi får flest i tale på den måde, som vi nu har valgt. Vi har nok også en fornemmelse af, at NOAH ikke beskæftiger sig så meget med de helt nære problemer.

Men forøvrigt er en del af vore medlemmer også aktive i NOAH. Vi vil mægtigt gerne prøve at samarbejde med andre organisationer. Vi kunne bl.a. tænke os at lave nogle fælles aktioner.

— Hvordan er I selv organiserede?

»Indtil for et halvt år siden var vi kun en enkelt gruppe bestående af 8 kvinder. På det tidspunkt arrangerede vi så et offentligt møde, der foranledigede at der blev dannet 5 nye grupper. Da grupperne endnu er så nye, er vi ikke særligt organiserede, men vi er ved at starte et internt meddelelsesblad, der minder meget om NOAH's interne blad. Derudover vil vi holde kontaktmøder mellem grupperne og vi tænker på at arrangere en ø-lejr til næste sommer.»

— Hvad er jeres langsigtede mål?

»Det er et samfund, hvor mænd og kvinder har lige muligheder, og samtidig et samfund i balance. Vi har symboliseret det i den lille tegneserie, som bygger på det oldkinesiske tegn for balance. Dette tegn repræsenterer den tosidighed, som forekommer i alle ting og fænomener. Det kan bl.a. være de to køn. Begge dele skal til for at danne en helhed, og der er derudover det væsentlige ved det tegn, at der i hver del er en kerne af det modsatte princip. Det der er sket i forholdet mellem kønnene er, at disse kerner af det modsatte princip er forsvundet, dvs. at kvinderne har undertrykt det mandlige i sig og mændene undertrykt det kvindelige i sig. Dette opfatter vi faktisk som en direkte årsag til den økologiske katastrofe — altså det at det mandlige

uden det kvindelige indflydelse gennem tusinder af år har bestemt samfundets udvikling.

Derfor kalder vi vores samfund for mandssamfundet — for at understrege den skævhed vi vil modarbejde. Vores mandssamfund lever højt på konkurre-økonomien, og den

skæve fordelingspolitik, og heri ser vi også hovedårsagerne til miseren vi er midt i. Men at bekæmpe sådanne ondt — som det også sker i de socialistiske lande — mener vi ikke har nogen muligheder for at lykkes, med mindre der samtidigt arbejdes på at skabe samfund i balance, og her

mener vi altså både mellem menneskene indbyrdes og mellem menneskene og naturen.

Jette og Jørgen.

Øko-feministerne kontaktes gennem:

Anne Ørum-Nielsen,
Gl. Strandvej 150
3050 Humlebæk.

Atomarmen mod Barsebäck

I august måned fra den fjerde til den ottende afholdes en Nordisk Miljølejr i Skåne i nærheden af Barsebäck atomkraftværk. Lejrens højdepunkt bliver en Atomarmen som skal være en protest mod dette atomkraftværk, som ligger så alt for tæt ved vore kyster og udgør en trussel mod vores hovedstad. Vore svenske venner og medarbejdere føler i lige så høj grad Barsebäck Atomkraftværk som en trussel, især byerne Malmø, Lund og Landskrona.

Vore norske og finske venner stiller sig solidariske med os og vil møde talrigt op både til lejren og særlig til marchen, som vi synes skal blive

en stor Nordisk Manifestation mod Atomkraft generelt, særligt mod Barsebäck Atomkraftværk og den svenske kysts udbygning til et langt bånd af forurenende industri.

Selv om NOAH har sin egen lejr på Djursland i sommer, og på det pågældende tidspunkt er nået til madugen, håber vi alligevel, at mange NOAH-folk også vil deltage i denne lejr og i Atomarmen.

På lejren bliver der mulighed for at deltage i en af 25 forskellige arbejdsgrupper omhandler et vidt aspekt af emner og muligheder.

Lejren foranstattes af det svenske Foreningen Nordens ungdomsrepræsentantskab. Det bliver en teltlejr og be-

spisningen forestås af det svenske »Moder Jord«. Det endelige program er endnu ikke kommet, men det bliver righoldigt med mange interessante gæster og underholdere, også fra Danmark.

Jo længere vi suges ind i EF, jo vigtigere er det, at vi holder fast ved det nordiske.

For Barsebäcklejrens arbejdsudvalg,

Lisbeth Rink

Nærmere oplysninger om tilmelding mv. fås ved henvendelse til Lisbeth Rink, Strandgade 77, 3000 Helsingør. Tlf. (03) 21 08 97 helst mellem kl. 8.00 og 10.00.

NOAH

PCB - en miljøgift

Hvert år tages tusindvis af nye syntetiske stoffer i anvendelse i industrien, uden at deres eventuelle økologiske effekter først er undersøgt.

Der er derfor stor sandsynlighed for, at en del af disse stoffer i fremtiden vil blive afsløret som miljøgifte, som det bl.a. allerede er sket med PCB (polyclorede biphenyler).

Formålet med nærværende bog er dels at give en nøjere redegørelse for de økologiske effekter af miljøgiften PCB, dels — med PCB som eksempel — at påpege den store risiko, der er forbundet med kritikløst at tage nye syntetiske stoffer i anvendelse i industrien.

Indtil 1966 var forureningen med PCB ukendt, skønt PCB har været anvendt i industrien i f.eks. elektrisk udstyr, plastik, tryksværte og maling siden 1929.

Ved en tilfældighed fandt en svensk forsker, der undersøgte dyrs indhold af insektbekæmpelsesmidlet DDT store mængder af ukendte stoffer, der senere blev identificeret som PCB.

En række undersøgelser i de følgende år afslørede:

- at PCB ophobes i fødekæderne,
- at PCB nedbrydes meget langsomt (måske slet ikke) i naturen,
- at PCB påvirker mange livsfunktioner — bl.a. formeringsevnen! — hos både pattedyr, fugle og fisk.

NOAH's emneserie: Formålet med denne serie er at belyse de enkelte forurenings- og miljøaspekter og at behandle disse grundigere, end det er muligt i bøger, der dækker hele problematikken.

Følgende bøger er hidtil udkommet i serien:

Nr. 1: **Kviksølv — ressource, forbrug, forurening.** Pris kr. 8,-.

Nr. 2: **Energi og udvikling i økosystemer.** Pris kr. 21,-.

Nr. 3: **Om grænser for vækst. Økologi og revolution.** Pris kr. 7,-.

Nr. 4: **Bly - ressource, forbrug, forurening.** Pris kr. 26,-.

Nr. 5: **Det industrialiserede landbrug.** Pris kr. 15,-.

Nr. 6: **PCB — en miljøgift.** Pris kr. 21,-.

Bøgerne fås ved at indsende ovennævnte beløb til giro 5 56 00 39, NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 K. Tlf. (01) 15 60 52.

Angiv på kupon til modtager hvad der ønskes tilsendt.

PCB — en miljøgift
NOAH's emneserie nr. 6.
ISBN 87 87497 22 0
96 sider, pris kr. 21,-.

Lysbilledserie om a-kraft og vækst

NOAH-gruppen i Ansager har fremstillet en glimrende lysbilledserie med tilhørende lyd-bånd. Materialet kan bruges i folkeskolens ældste klasser, i gymnasiet og til studiekredse.

Atomkraften bliver her set i sammenhæng med de øvrige vækstproblemer:

forureningen, rovdriften på ressourcerne, køb-og-smid-væk mentaliteten samt forholdene mellem de rige og fattige lande. Som modstykke til omtalen af atom-

kraftens mange problemer bliver der endvidere peget på indholdet af en fornuftigere energipolitik.

Det varer ca. 45 minutter at vise de 55 lysbilleder. Materialet kan lejes for 20 kr. eller købes for 225 kr. Gratis opgavefoldere medsendes, hvis det ønskes. Skriv eller ring til:

NOAH Ansager,
Fuglebakkén 5,
6823 Ansager.
Tlf. (05) 29 72 78.

Lokalgrupperne

I NOAH nr. 38 bragte vi en fortegnelse over lokalgruppernes kontaktdresser.

Vi vil her og i de følgende numre bringe adresser på nye grupper, adresseforandringer mv.

Nye lokalgrupper

NOAH/Ulfborg

Kim Haslund, Virumvej 8, 6990 Ulfborg.

Gruppen arbejder med problemer omkring økologisk jordbrug og ernæring.

NOAH/Slagelse

Jan Woolhead, Herrestræde 6 st. mf., 4200 Slagelse.

Gruppen har besluttet sig til især at koncentrere sig om genbrugsproblematikken.

NOAH/Trundholm (Nykøbing Sj.)

Drøger, Tingbakken 3, Gel-

strup, 4500 Nyk. Sj.

Gruppen har p.t. inddelt sig i 3 undergrupper, som arbejder med energi, mad-jord-luft og miljø.

NOAH/Tønder

Ole Riis, Vestergade 10, 6270 Tønder, tlf. (04) 72 18 64.

Adresseforandringer

NOAH/Odense

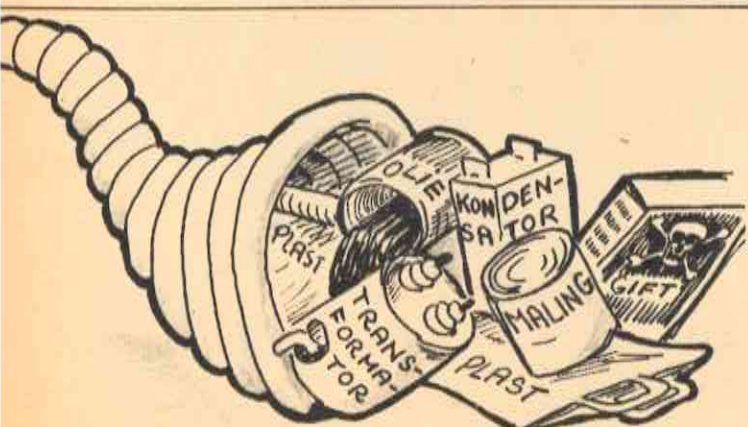
Ole Sørensen, Niels Bohrs Allé 23, værl. 23, 5000 Odense.

NOAH/Hillerød

Birgit Andersen, Møllebakken 24 1.th., 3400 Hillerød, Tlf. (03) 26 73 64.

NOAH/Stenløse

(tidligere NOAH/Ganløse)
Hanne Ørsted Brandt, Vibevej 28, 3660 Stenløse.

NOAH-Birkerød i aktion.

Atomenergi

Tekst: Henrik Høgh.

Musik: Ole Bundgaard.

Musical score for the song "Atomenergi". The score is written in 4/4 time and consists of six staves of music. The key signature is one flat (B-flat major/D minor). The chords and notes are as follows:

- Staff 1: Dm, G, F
- Staff 2: E7, Dm, G
- Staff 3: F, E7, *hurtig* (change to 4/4 with one sharp)
- Staff 4: Em, A7, Em
- Staff 5: A7, Em, A7
- Staff 6: Em, C, D7

Se nu, hvor de sir det' forbi
 med olie- og kulenergi,
 og forbruget blir stadigvæk størr',
 så der' kun en ting, vi kan gør'.
 Det siger de lærde i da',
 atomkraften, den må vi ha'
 for hvis det er fremskridt, vi vil,
 atomenergien må til,
 atomenergi
 vil gøre os fri.

Så skidt med at det blir fortalt,
 at det let kan ende så galt,
 at mennesker svækkes og dør,
 og intet det mer er som før.
 Det radioaktive skidt,
 det skaber jo mere profit,
 så hvis det er velstand, vi vil,
 atomenergien må til,
 atomenergi
 gør pengene fri.

For udenlandsk storkapital
 er risiko'n minimal,
 og vindkraft og solenergi
 er der kun lidt småpenge i.
 Men pengene gør ikke fri
 for strålernes dødstyranni,
 så al vores sundhed går til
 atomkraftværkernes spil,
 atomenergi
 gir strålerne fri.

Skal storkapital og lakaj'r
 ha lov til at gør', hvad de plej'r
 og sælge atomenergi,
 eller skal vi nu gøre os fri,
 vi vil tænke og føle et nej,
 det' nu vi må vælge en vej.
 Ja, hvis det er velfærd, vi vil,
 så må det vær' slut med det spil,
 atomenergi?
 lad os blive fri.

Frihed til at påføre andre mennesker sygdom

En fabrikant i Slagelse har opfundet en billig og effektiv metode til at nedsætte styrenkoncentrationerne i luften, hvor der arbejdes med glasfiber, f.eks. ved fremstilling af både, badekar, osv.

Umiddelbart kunne man håbe, at denne metode hurtigt kunne brede sig til andre glasfibervirksomheder, da styrendampe forårsager meget dårlige arbejdsforhold for arbejderne, men dette sker ikke. En af de mest grundlæggende love i det danske samfund lægger hindringer i vejen herfor: Nemlig den private ejendomsret over viden og informationer.

Eksemplet viser at arbejdsmiljø er uløseligt forbundet med økonomi. Det viser samtidig, at i et kapitalistiske samfund er den menneskelige arbejdskraft en vare, der handles med uden hensyn til mennesket, der besidder arbejdskraften.

Styrenproblemerne

Historien starter med at arbejdstilsynet i 1972 indledte en kampagne for at få landets 243 registrerede virksomheder, der anvender styren, til at nedbringe styrenkoncentrationerne i produktionslokalerne.

Det produkt, der i daglig tale går under betegnelsen »glasfiber«, er mere korrekt beskrevet: glasfiber armeret med poly-ester (GFP). Råvareproduktet til denne produktion er dels lange glasfibre, der gør det færdige produkt stærkt, og dels noget polyester, der holdes flydende med opløsningsmidlet styren. Når f.eks. et »glasfiber«-skrog til et skib støbes, lægges først nogle glasfibre over en form, hvorefter disse fibre overpenses med det flydende polyester, der så binder sig fast til glasfibrene, alt imens det hærdner. Dette kan så gøres gang på gang, indtil man opnår den ønskede tykkelse.

Under denne hærdningsproces bindes det meste af styrenen til polyester, men ca. 1-3 pct. af styrenen når at fordampe ud i lokalene, og det er disse dampe, der forvolder nogle af de største arbejdsmiljøproblemer med GFP fremstilling.

Grænseværdierne

Afhængig af rumstørrelse og ventilation optræder styrenen herefter i forskellige koncentrationer i indåndingsluften.

For at begrænse skaderne fra styrendampene, har arbejdstilsynet fastsat en maksimal tilladelig koncentration, en såkaldt hygiejnisk grænseværdi (HGV), der dog tillades overskrevet under specielle forhold eller under korte tidsperioder. Denne HGV er i Danmark 210 mg/m³, svarende til 50 ppm (ppm — Parts per million = milliontedele), for nystartede virksomheder, mens der stadig tillades 100 ppm for ældre virksomheder.

Der hersker nogen tvivl om, hvor store styrenkoncentrationer, der kan tillades i luften, hvis der skal være sikre arbejdsforhold. Grænseværdierne er derfor forskellige fra land til land, og bliver faktisk også fastsat ud fra spørgsmålet om hvem

tvivlen skal komme til gode, arbejderne eller dem, der skal tjene på produktionen. I USA fastsættes grænseværdierne ofte ud fra, hvad en ung, stærk mand vurderes til at kunne tåle. Der ses kun på akutte skader, hvilket bevirker, at grænseværdierne her er ret høje, da vurderingsusikkerheden kommer firmaerne til gode. HGV-en for styren er i USA i dag 100 ppm.

I Sovjetunionen fastsættes grænseværdierne derimod ud fra synspunktet, at der ikke må kunne konstateres nogen effekt fra stoffet overhovedet, selv om man arbejder med samme stoffer et helt liv. HGV-en er derfor i USSR så lav som 1,2 ppm, 80 gange mindre end i Danmark. Det bør dog tilføjes, at også i USSR overtrædes de tilladte grænseværdier jævnlige, men man stræber efter at nå ned på de lave grænseværdier, mens man i de vestlige lande ikke ofrer ressourcer på at nå under de ret høje HGV-er, der findes her.

Danmark følger iøvrigt USA ukritisk; f.eks. er der videnskabelige undersøgelser, der viser, at styrenkoncentrationer omkring den danske HGV på længere sigt resul-

terer i hjerneforstyrrelser og forstyrrelser i væksten og forlænget reaktionstid. En russisk undersøgelse har endog vist, at så lav en koncentration som 7 ppm kunne ødelægge en af leverens funktioner.

Det bør lige tilføjes, at der er andre problemer med styren end dampene, f.eks. giver arbejdet med styren mange mennesker eksem, ligesom styrenstænk i øjnene resulterer i blindhed, hvis det ikke bliver skyllet ud inden 40 sekunder.

Styrenkampagnen

Ved arbejdstilsynets styrenkampagnes start i 1972 overholdt kun ca. 50 pct. af de polyesterplastfremstillende virksomheder lovens HGV. Arbejdstilsynet gav virksomhederne en tidsfrist til at etablere lovlige arbejdsforhold, hvorefter det ville skride ind med sagsanlæg og bødekraft, hvis ikke kravene blev opfyldt. Det blev de ikke af en række virksomheder, hvorefter arbejdstilsynet rejste tiltale og krævede bødestraffe i samme størrelsesorden, som man skønnede virksomhederne havde sparet ved at undlade

Vi stiller nogle krav til de andre — og nogle kun til os selv

Da politikerne startede den »folkelige« oplysningskampagne ved at oprette det nu nedlagte Energioplysningsudvalg — stillede de nogle krav. Det væsentligste var kravet om alsidighed. At forskellige syn på samme sag skulle bringes klart frem.

Og det var der visse politikere, der ved enhver lejlighed prøvede at vise ikke var tilfældet. Det var måske dem, der ikke havde læst bøgerne, men derimod f.eks. »Ingeniørens« omtaler og udbrud.

Ifølge Thukstrups undersøgelse lavet for Danmarks Radio — har omkring halvdelen af folketingsmedlemmerne læst Energioplysningsudvalgets 6 grundbøger. 44 pct. har læst ELSAM og Kraftimports pjece for atomkraft og miljø.

Så har 1/6 af politikerne besøgt atomkraftens højsæde Rissø.

De forskellige informationer som politikerne har villet tage imod, kan ikke have været så forskellige endda. For som omtalt i NOAH 38 — er 58 pct. af folketingspolitikere for atomkraft i Danmark.

Og da man søger informationer, der bekræfter ens eget synspunkt — og afviser dem der kan sætte spørgsmålstegn

ved det — er det ganske logisk, at det er tilhængerne af atomkraft, der får mest at skulle have sagt over for politikerne. Et sidste eksempel på det er folketingspartiernes møde med Norman Rasmussen. Som også blev sendt over TV.

Hvad man ikke så var, hvordan partierne levede op til alsidighedskravet.

Hvert parti havde 8 minutter til at stille spørgsmål til Norman Rasmussen. Og kun inden for området om sikkerhed. Mens Mr. Rasmussen fik lov til at udbrede sig om en række andre forhold. Hvert parti måtte vælge 3 eksperter til at stille spørgsmål.

Det resulterede i, at kun VS og delvis de Radikale havde atomkraftmodstandere med som spørgere. Dvs. at kun 1/6 af spørgetiden kunne bruges af modstanderne. Og 5/6 til atomkrafttilhængerne. Er det alsidighed?

Hvor er så de politikere hen-

ne, der ellers har så travlt med at brokke sig over mangler på balance?

Politikerne kunne ellers godt trænge til mere og især anden information end den officielle kampagne for atomkraft. Men kun 38 pct. af politikerne har læst OOA's pjece: »En fremtid med atomkraft?«

Folkets repræsentanter har altså fjernet sig fra det folk, de ellers i højtidelige stunder også selv mener, de repræsenterer.

Men de kan jo skaffe sig et nyt folk ved at forny det gennem kraftig manipulation — eller de kan tage de højtidelige ord alvorligt. Også nu. Hvis politikerne ikke kan afspejle holdningen i befolkningen, må vi selv vise, hvad vi mener. Folkeafstemningen om vi skal have atomkraft i Danmark, bliver ubetinget nødvendig.

Det haster. For politikerne har lidt for travlt.

Bruno Ingemann

OOA
Organisationen til Oplysning
om Atomkraft,
Worsaaesvej 5,
1972 København K.
Tlf. (01) 37 71 81
Giro 800-1510

at opfylde kravene. Domstolene saboterede imidlertid arbejdstilsynets bødekraft og nedsatte bøden væsentligt; f.eks. forlangte arbejdstilsynet en virksomhed i Slagelse idømt en bøde på 25.000 kr., men underretten ville kun idømme en bøde på 5.000 kr., selvom de fandt overtrædelsen bevist.

Ved aflæsningen af styrenkampagnen i september 75 havde 12 virksomheder stadigvæk ikke opfyldt lovens krav, selvom arbejdstilsynet tillod en overskridelse af grænseværdierne på 25 pct.

Det er ikke tekniske problemer

Delvis som et resultat af arbejdstilsynets krav har en fabrikant i Slagelse nu opfundet en let og billig metode til effektivt at begrænse styrenampene i luften. Arbejdstilsynet kender denne metode, men må ikke udbrede metoden, da det ifølge loven er pålagt tavshedspligt.

Fabrikanten agter at hemmeligholde sin viden, fordi den bringer ham en konkurrencemæssig fordel over for de andre virksomheder. Disse må nemlig ofre penge og energi på at indrette udsugningsanlæg, således at de netop opfylder lovens krav. Herved tvinges disse firmaer, hvis de da stadigvæk skal kunne konkurrere med den opfindsomme fabrikant, til at slække på arbejdsmiljømæssige foranstaltninger eller til at overtræde loven, evt. også at trykke lønningerne under truslen over for arbejderne om at virksomheden ellers må lukke.

Sorteper i dette spil bliver arbejderne, der rammes af de sundhedsfarlige forhold.

Det urimelige kan yderligere understreges af, at megen af den glasfiberproduktion, der gør arbejderne syge, bliver fremstillet for at en overklasse kan nyde søluften ombord på diverse lystyachter.

Uffe Rasmussen

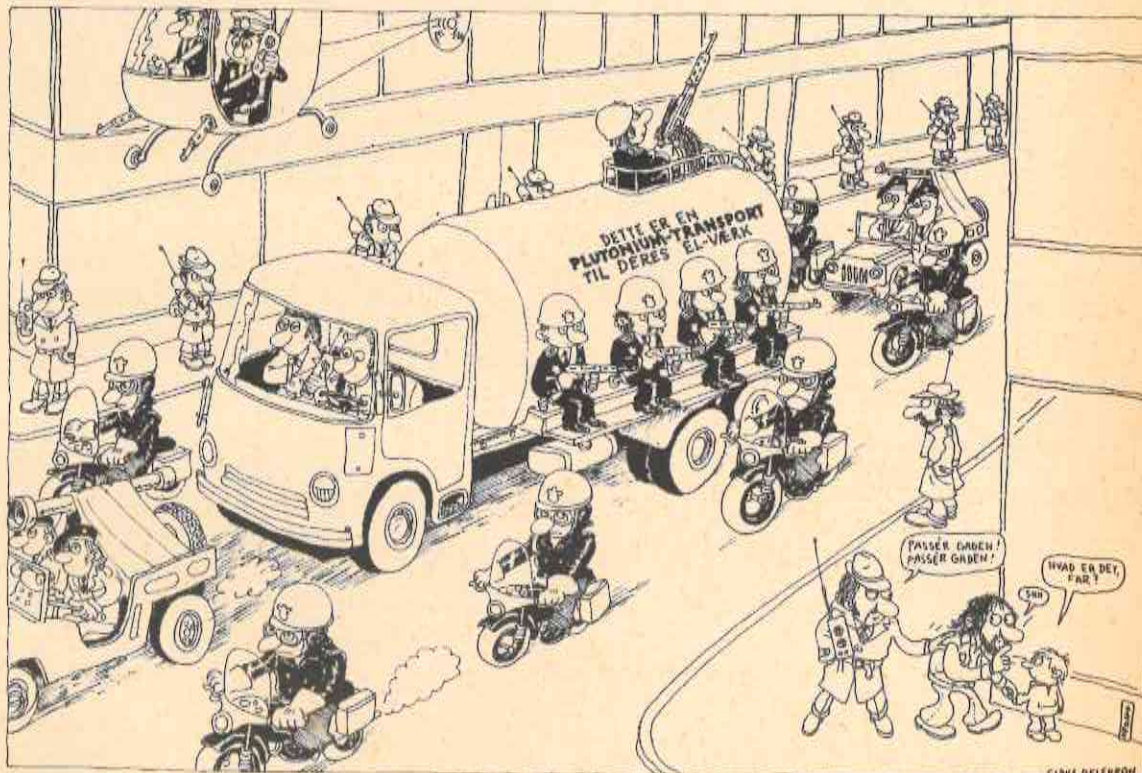

Illustration fra OOA's pjece »En fremtid uden atomkraft?« Kan købes for 1,50 kr. hos OOA. Køb en 10 stykker og del ud til venner og arbejdskammerater. Og saml underskrifter.

Hvem ønsker atomkraft

Hvem ønsker atomkraft — er den plakat vi nu er i gang med at fordele til biblioteker, skolecentraler, højskoler, gymnasier, dagspressen og fagpressen. Og så selvfølgelig til de lokale grupper. Det er NOAH, OOA og OVE der er gået sammen om at lave denne plakat.

Den tekst vi er blevet enige om er: »Vores produktion af energi vil fortsat være afhængig af kul og olie. Et Gylling-Næs-atomkraftværk kan højst klare 5 pct. af energiforbruget i 1984, hvis forbruget ikke vokser. Danmark bliver nødt til at selv at opbevare det radioaktive affald. Det er en stadig trussel mod vore børn, børnebørn ... Ingen kan garantere for sikkerheden. Vores nuværende afhængighed af de multinationale selskaber vil fortsætte — de sidder også på uran og atomkraftværkerne. Vi kan blive mindre afhængige. Vi kan udnytte sol og vind. I 1984 kan sol og vind dække op

til 10 pct. af energiforbruget. Og så kan vi endda nedsætte forbruget med mindst 30 pct. Det vil sætte mange mennesker i arbejde. Og samtidig øge levestandarden. Hvem er det så som ønsker atomkraft. Hvem?»

Plakaten opfordrer til aktivt at arbejde for at sprede oplysninger: Til at blive aktiv i en lokalgruppe!

Plakaten kan også købes

Til støtte for yderligere informationsmateriale, har vi trykt et ekstra oplag af plakaten, som sælges for 12,- kroner. Plakaten er trykt i tre farver og i et stort format 60 x 84 cm.

Plakaten kan købes hos NOAH, Rådhusstræde 13, 1466 K. Giro 5 56 00 39. Husk at skrive »Atomkraft-plakat« på talonen. Og send 12,- kroner.

Hyldeblomster er fine at bruge til både the og kold hyldeblomst-drik. I de fleste egne, er der så mange hyldebuske, at der alligevel bliver bær nok tilbage, selv om man plukker af blomsterne,.

HYLDETHE

Når blomsterklaserne er plukket, breddes de ud på aviser og ligger til tørre et par dage.

Når de er helt tørre, kommes de i glas eller i papirsposer.

Bruges som almi

Bruges ligesom 'almindelige' theblade. Skal trække i ca. 10 min.

HYLDEDRIK

40 hyldeblomstklaser

50 gr citr

40 hyldeblomstklaser

50 gr citronsyre (4 spsk)

2 dl citronsaft

3/4 kg stødt melis

3/4 kg farin

2 liter kogende vand

1 tsk Atamonpulver

Hyldeblomstklaserne befris fra stilkene. Blomsterne, citronsyren, citronsaften og sukkeret blandes og overhældes med det kogende vand. Atamon tilsættes. Lad det trække i 4-5 dage under låg. Sies og gemmes på flasker, der først proppes til dagen efter. Drikken fortyndes med isvand før brugen.

Slukker tørsten fantastisk godt på en varm sommerdag!

Nu blomstrer hylden